

ORTADOĞU'DA BARIŞI TESİS ETMEDE NEO-OSMANLILIK BİR SEÇENEK OLABİLİR Mİ?

Gülşen KAYA OSMANBAŞOĞLU**

Öz

Geçtiğimiz son on yılda Türkiye’de Neo-Osmanlılık olarak tanımlanabilecek bir süreç, yalnızca siyasal alanı değil, kültürel ve toplumsal alanı da etkisine aldı. Yasal mevzuatta böyle bir yükümlülüğü olmayan Türkiye’nin Suriye’den gelen göç dalgasına verdiği içermeci tepkide, çeşitli Ortadoğu ülkeleri ile geliştirdiği ilişkide, Kudüs’ün İsrail’in başkenti olarak tanınmasına karşı yürütülen müzakereci ve sonuç odaklı tutuma öncülük etmede ve iç siyasette anlam bulan Neo-Osmanlılık akımının yansımaları üzerinde duran bu çalışma, öncelikle Ortadoğu ve Neo-Osmanlılık kavramlarının kökenlerine ilişkin problematiği ortaya koyacak ve sonrasında Ortadoğu’da barışın tesis edilmesi için Neo-Osmanlılığın uygulanabilir ve sürdürülebilir bir alternatif olup olamayacağını incelenecektir. Bunu yaparken, yalnızca dış politikadaki aktörlerin değil, Türkiye iç siyasetinde yer alan farklı aktörlerin Neo-Osmanlılığa geliştirdiği tavır yorumsamacı bir metodla incelenecek, bu konudaki fırsatlar ve kısıtlar ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmanın temel varsayımlarından bir tanesi, Türkiye’deki ve Ortadoğu’daki toplumların hükümet politikaları tarafından şekillendirilen pasif alıcılar olmadıkları, aynı zamanda bu toplumların kendi beklenti ve taleplerini ortaya koyarak, hükümet politikalarının şekillenmesine etki ettikleri ve buradaki etkileşimin karşılıklı olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Neo-Osmanlılık, Ortadoğu, Dünya Görüşü, Weltanschauung.

CAN NEO-OTTOMANISM BECOME AN OPTION FOR THE PEACEBUILDING PROCESS IN THE MIDDLE EAST?

Abstract

In the last decade, a process which can be defined as Neo-Ottomanism considerably affected both political, cultural and social spheres in Turkey. This study elucidates the concept of Neo-Ottomanism which derived its meaning from a broad scope of events ranging from Turkey’s inclusive response towards the wave of immigration from Syria, whilst there is no legal obligation, increasing relationships with The various Middle Eastern countries, leading to the result-oriented negotiations on the dispute stemming from Jerusalem’s recognition as the capital of Israel as well as to domestic politics. Thus, this study examines the question of whether the Neo-Otto-

* Bu makaleye temel teşkil eden çalışma, 17-18 Nisan 2018 tarihlerinde Gelişim Üniversitesi tarafından düzenlenen IV. Ortadoğu Sempozyumunda sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üy., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye. gulşen.kaya@asbu.edu.tr.

manism can be a viable and sustainable option for establishing peace in the Middle East. In doing so, besides foreign policy actors, different domestic actors' perception of neo-Ottomanism will be examined through a hermeneutic approach, and existing opportunities and constraints will be revealed in this regard. One of the underlying assumptions of this study is that the Middle Eastern and Turkish societies are not merely passive ones shaped and directed by government policies per se; instead, those societies are trying to influence government policies while putting forth their expectations and demands; the interaction between the community and government are mutual.

Keywords: Neo-Ottomanism, The Middle East, Worldview, Weltanschauung.

Giriş

Üniversitedeyken Türk Dış Politikası üzerine aldığım bir derste, dersimizin ilk konusu Türkiye'nin nerede olduğu ve aynı zamanda nerede olmadığı idi. Türkiye'yi coğrafi olarak Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan bir köprü olarak tanımlarken, zihnen ise Asya'nın Avrupa'ya bağlanmasına imkan tanıyacak bir düşünce köprüsü ve Avrupa'nın en Doğudaki temsilcilerinden biri olarak görme eğilimi ağır basıyordu. Tüm bu düşünsel konstrüktivizm içinde, dersin ana gündem maddelerinden bir tanesi de Ortadoğu'nun neresi olduğu idi ki derste ortaya konan görüşe göre Türkiye kat'i surette Ortadoğu'nun bir bileşeni değil idi. İyi tanımlanmamış coğrafi alan ile Ortadoğu'da yer almak ya da yer almamak bir meseleydi, politik bir meseleydi ve Ortadoğu'da yer alınca bir yerlerden de zihnen ayrı düşmüş oluyorduk. Bu ayrı düşmeye rıza gösteren bir düşünce biçimi ile aldığımız eğitim neticesinde artık kendimizden emin biçimde şu cümleyi kurabiliyorduk: "Türkiye Ortadoğu'nun bir parçası değildir". Ortadoğu'ya coğrafi olarak yakın olsak da, zihniyet olarak oradan kopuşun kendi kurtuluşumuz olacağına inandıran bir yönlendirme idi bu. Kendi kendine yabancılaşma¹ (*depersonalization*) semptomu ile açıklanabilecek bu durum, zihniyetin kendi bedeninden, fiziksel alanından, bulunduğu coğrafyadan ayrı düşmesi durumu idi. Bu durumu, Ahmet Davutoğlu, kendi geçmişinden koparak, tarihsizleşme süreci olarak ortaya koymaktadır (2001: 59).

Ortadoğu ki Arap Yarımadası, Mısır, İsrail, İran, Irak, Ürdün, Lübnan, Suriye gibi ülkeleri içine alan bir coğrafi alan iken, Asya'nın Ortadoğu'yu Batı Asya olarak tanımlaması bile kendi içinde manidar idi çünkü Ortadoğu'yu, Ortadoğu olarak tanımlamak da başka bir geleneğin içinde epistemolojik açıdan anlamlıydı. İlk defa 19. Yüzyılın sonlarında "Ortadoğu" olarak İngiliz, Amerikan ve Fransız yazarlar tarafından tanımlanan bir jeopolitik alan, merkezi itibari ile de uzakta olanı ve öteki olanı işaret etmekte idi. Ortadoğu'nun ne zaman ve neden ortaya çıktığının belli olmaması ve sınırlarının müphem olması nedeni ile kaypak bir mefhum olduğuna dikkat çeken Cemil Meriç, bu konudaki karmaşıklığın rastlantısal olmadığını vurgulamaktadır (1998).

1 Burada metafor olarak kullanılan kendi kendine yabancılaşma kavramı, Mauricio Sierra'nın tanımlandığı biçimiyle, kişinin kendi bedenine yabancılaşarak, hissizleşmesi ve gerçeklik algısını yitirmesi olarak açıklanabilir. Detaylar için bakınız: Mauricio Sierra. 2009. Depersonalization: A New Look at a Neglected Syndrome. Cambridge: Cambridge University Press.

Genel kanıya göre Ortadoğu kavramını 1902 yılında ilk kullanan deniz tarihçisi Alfred Thayer Mahan iken esasen kavram biraz daha önce, 1900 yılında Edward Gordon tarafından kullanılmıştır (Koppes, 1976:95-97). Bu bölge genel olarak Hindistan ile Arabistan arasındaki alana tekabül etmektedir. 1930'lu yıllarda İngilizlerin verdiği askeri bir emirle Ortadoğu kavramının kullanımının yaygınlaştığını öne süren Smith'e göre, Ortadoğu kavramının din ile doğrudan ilişkisi bulunmakta ve Müslüman dünyanın önemli bir bölümünü içine almaktadır (1968). Smith aynı zamanda Ortadoğu'nun batı yakasını "yakın doğu" şeklinde tanımlayan Hogarth'a atıf yaparak, bu bölümün esasen Osmanlı İmparatorluğuna işaret ettiğini belirtir (Smith, 1968:4; Hogarth, 1902). Churchill döneminde hükümet içinde eski ve o günkü sömürgelerle ilgilenen bir "Ortadoğu Bölümü" oluşturulmuş, Hindistan'ın başbakanı Nehru ise Ortadoğu kavramı yerine "Batı Asya" kavramının kullanılmasını önererek (Danforth, 2016), bir bakıma kavramın doğasında var olan sömüren, sömürülen ilişkisine dikkat çekmiştir. Bugün dilimize yerleşmiş olan ve her geçen gün yeniden üretmeyi sürdürdüğümüz bu kavramla ilgili birçoğumuzun malumu olan bu "tanımlanma" durumunu not ettikten sonra, yine Ortadoğu kavramı ile benzer bir serüven geçirmiş olan Neo-Osmanlılık üzerinde de bir miktar durulması gerekmektedir.

Neo-Osmanlılık kavramın yansımalarına değinmeden önce, ortaya çıkışına ilişkin bazı hususları göz önünde bulundurmakta fayda vardır. Osmanlılık bilindiği üzere, Osmanlı Devletinin çöküş sürecinde devleti kurtarma ve bilhassa Müslüman tebaanın devletle geliştirdiği vatandaşlık bağına yeniden tanımlayarak, onların Osmanlı Devletine sadakatini sağlamak üzere ortaya atılmış bir düşünce pratiği idi. Osmanlılık, esasen iyi tanımlanmış teorik bir arka plandan çok, o an için geliştirilmiş ve mevcut durumu toparlamaya dönük kavramsal bir çerçeveydi. Kavramsal çerçeveden kastım, bütünüyle katı düşünce setlerinden ve kalıplarından farklı olarak, o dönemde de farklı kişiler tarafından birbirine benzemeyecek biçimde yorumlanmaya açık, kimi zaman İslamcılık ile iç içe geçmiş bir arayıştı.

Osmanlılığın yeniden yorumlanması ve canlandırılması olarak algılayabileceğimiz Neo-Osmanlılık ifadesi ise ilk defa 1970'li yıllarda Kıbrıs Türklerine yapılan müdahaleler sonucunda Kıbrıs'ta Türkiye'nin varlık göstermesi ile bu girişimin Türkiye'nin yeni bir Osmanlı Devleti olarak ortaya çıkmasına ve sınırlarını genişletmesine duyulan kaygı ile Yunanistan'da kullanılmıştır (Karpas, 2002:524; Ongur, 2015:423). Diğer bir ifade ile Neo-Osmanlılık kavramı, doğuşu itibarı ile bir kaygı, eleştiri ve tedirginlik kavramıdır. Tıpkı Ortadoğu ifadesinde olduğu gibi, Neo-Osmanlılık da başkaları tarafından ortaya atılan bir kavramın esasen yeniden üretilerek farklı dönemlerde kendimizi tanımlamak için kullanma eğilimidir. Ortadoğu ve Neo-Osmanlılık ile ilgili bu duruma dikkat çektikten sonra, Neo-Osmanlılığın tarihi serüveninden ve kavramsal yansımalarından bir miktar bahsetmekte fayda bulunmaktadır. Neo-Osmanlılık bir dış politika doktrini, kimilerine göre milliyetçilikle iç içe geçmiş bir kavram, kimilerine göre de milliyetçiliğin yeniden tanımlanarak etnik milliyetçiliğin uzağında bir anlam kazanması ile ortaya çıkan bir mesele, kimilerine göre geçmişe dair gerçek olanla hayal edilenin birlikte kurgulanarak, bugünkü yol haritasını çizmeye yardımcı olan bir düşüncedir. Bu çalış-

mada ise, bu anlatılardan kısmen farklı olarak, Neo-Osmanlıcık'ın üst bir ideoloji olarak ele alınmasından çok, bir dünya görüşü, *Weltanschauung* olarak değerlendirilmesinin mümkün ve muteber olacağı önerilmektedir.

1. NEO-OSMANLILIK, KEMALİZME ALTERNATİF BİR DÜNYA GÖRÜŞÜ MÜ?

Neo-Osmanlıcılığın katı ve iyi-tanımlanmış bir ideoloji olmadığını ifade ettikten sonra, ilk defa 1970'lerin ortasında Türkiye fobisi ile üretilmiş ve yine Ortadoğu kavramında olduğu gibi başka bir merkezden ötekini tanımlamaya yarayan bir araç olduğunu belirtmiştim. Neo-Osmanlıcılık aynı zamanda birbirinden farklı duruş ve düşünüş biçimlerinin nüksettiği, parçalı ve eklektik bir dünya görüşüne de işaret etmektedir. İslami ve Osmanlıya ait olanı dışlayan Batılılaşma sürecinde, bilhassa cumhuriyet döneminde Osmanlı'ya ilişkin kültürel ve tarihi miras bir devamlılık unsuru olarak sunulmamış, bilakis Türklerin İslamiyet öncesi tarihleri daha fazla ilgi konusu olmuştur. Bu ötekileştirme ve tarihsel kopuş sürecinde, Osmanlı bir gurur ya da cezbe unsuru olarak görülmemiştir. Bilhassa Osmanlı'nın son dönemleri, "Avrupa'nın hasta adamı" metaforunun yeniden üretilmesi ile bir acziyet vesikası olarak öğretilmiştir. Geçmişe ait kültürel ve dini pratiklerin büyük bölümü reddedilmiş, yeni bir toplum oluşturulurken bu toplumun tam manasıyla Batılı bir yaşam biçimini benimsemesi hedeflenmiştir. Kemalizmin cumhuriyet öncesi dönemle önemli bir kopuşu esas alan ve geçmişe, bilhassa Osmanlıya ilişkin tarihsel sürekliliği vurgulamaktan imtina eden, bunun yerine Türklerin İslamiyet öncesi bağlarına atf yapan anlayış, Osmanlı Devletini, Türkiye Cumhuriyeti'nin başat bir bileşeni olarak görmeye çok yakın değildir. Cumhuriyetin modernleşme anlayışının mikro politik anlamda yaşam biçiminden zevklere ve boş zaman alışkanlıklarına kadar birçok alanda etki göstermesi, Osmanlı izlerinin aslında sanattan giyim kuşama, dilden eğlence anlayışına kadar sayısız alanda silinmesine ya da belirsizleşmesine neden olmuştur.

Neo-Osmanlıcık da bu duruşun karşısında, Osmanlıya ilişkin hatıraların canlandırılması, Osmanlı tarihi ile sıkı bir bağ kurulması ve bu yapılırken kimi zaman Osmanlı tarihi ile olan yakınlığın erken Cumhuriyet dönemi ile olandan daha fazla ön plana çıkarılması, gündelik hayat ve kültürel politikalarda Osmanlı imajının canlı ve yaşayan bir övünç kaynağı olarak sunulmasını gündeme getirmiştir. Esasen Neo-Osmanlıcılık tartışmalarını Hakan Övünç Ongur (2015) gibi Tanzimat sürecine kadar dayandıranlar bulunsa da, burada sözü edilen Osmanlıcılığın bir versiyonu sayılabilecek, çoğulcu ve ortak İslami motiflerin Osmanlı öznesini oluşturarak devlete sadık kalmalarını sağlayacak bir ortak kültür, tarih ve gelenek vurgusunu görmek gerekmektedir. İkinci faz olarak anılan ve Aydınlar Ocağı süreci ile Türk-İslam sentezine yoğunlaşan bu bakış açısında (Ongur, 2015), Neo-Osmanlıcılığın yeniden tanımlandığını ifade etmek ise kısmen mümkündür. Her ne kadar bazı çalışmalarda Demokrat Parti döneminde bir Osmanlıya dönüş vurgusu olduğu iddia edilse de (Erdem, 2017), çoğunlukla CHP sıralarında yetişmiş ve rejimin ürettiği elitler sayılabilecek DP liderlerinin böyle bir Osmanlıcılık iddiası içinde olduklarını öne sürmek bir miktar abartılı bir yorum olacaktır. İstanbul'un fethine

atfedilen önem örneğinden hareketle, iktidara geldiği ilk yıllarda fetih kutlaması yapan Demokrat Parti iktidarının, fethin 500. Yıldönümü olan 1953 yılındaki törenlere çeşitli nedenlerle üst düzey katılım sağlamaması (Hür, 2015), Neo-Osmanlılık konusunda tutarlı ve güçlü bir iradenin olmadığını göstermektedir.

Entelektüel kökleri teşhis edildiğinde ise Neo-Osmanlılığı İslamcılık ve Milliyetçilik ekseninde birçok düşünürle birlikte tanımlayanlar olmuştur. Bu isimler arasında Necip Fazıl, Samiha Ayverdi, Erol Güngör ve Cemil Meriç gibi düşün insanları bulunmaktadır (Onguç, 2015). Ne var ki daha detaylı analizlerde, bu isimlerin birçoğu İslamcılık, Milliyetçilik, Muhafazakarlık gibi daha net ve sistematik ideolojilerle anılmaktadır. Bu durum bile, Neo-Osmanlılığın başka ideolojilerden etkilenen fakat kendi başına sistematik bir doktrin olmaktan çok eklektik bir dünya görüşü olmaya daha yakın olduğunu düşündürmektedir.

İdeolojiyi tanımlarken Sartori, ideolojinin soyutlaştırma potansiyeli üzerinde durur ve kimi zaman gerçek hayatta ideolojilerin karşılığının ve ampirik yansımalarının bulunmadığını ifade eder (1969: 410). Neo-Osmanlılık ise ampirik bir durumun yeniden yorumlanmasıdır. Burada elbette Osmanlıya ilişkin kendini yeniden tanımlamaya yardımcı olan gerçek öğelerin yanında birtakım yeni yorumlar, eklemeler ve sonradan kurulan korelasyonlar da bulunmaktadır. Ne var ki bu durum da Neo-Osmanlılığın aslında ideolojik olmayan yönünü ortaya koymaktadır; zira Neo-Osmanlılık, Sartori'nin ideoloji için kullandığı "totalistik" (1969) bir çerçeve olmaktan çok, geçmişte var olan bir gerçekliğin ve örnek olayın yeniden anlamlandırılmasıdır. Diğer bir deyişle, Neo-Osmanlılık ideolojilerin aksine, oluşumu itibari ile ampirik temellidir. Dünya görüşü, *Weltanschauung* şeklinde ele alındığında ise evrensel bir gerçeklik iddiası bulunmayan, köşeli uçları olmayan, daha esnek ve daha muğlak bir dünyayı yorumlama perspektifini ifade eder (Vidal, 2008). Dünya görüşünü ideolojiden ayıran temel özelliklerden bir tanesi de, bir arkaplan bilgisi olarak karar alma süreçlerine etki etmesi fakat her duruma özel kesin ve kat'i kararları ya da hangi durumda ne yapılacağını net olarak söylememesidir.

2. ORTADOĞU'YA NEO-OSMANLICIK İLE DÖNÜŞÜN ÖYKÜSÜ

1980'lerin sonunda Sovyet Blokunun çökmesi ile bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerine Turgut Özal öncülüğünde ilgi gösterilmesi, Bosna Hersek ve Çeçenistan gibi Müslümanların şiddete maruz kaldığı coğrafyalara kayıtsız kalınmaması ve geçmişe ilişkin ortak hatıraların ve ortak kültürün canlandırılması teması ile, dönemin liberal ve çokkültürcü politikaları ve yeni ülkelerle ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesini önemseyen vizyonu ile uyumlu biçimde, Osmanlı mirası yeniden sahiplenilmeye başlandı.

Türkiye'nin özellikle Özal döneminden ve kısmen Çiller döneminden sonra, 2000'li yıllarda Ak Parti iktidarları ile gelişen Neo-Osmanlılık dünya görüşü ise hem devlet politikası hem de toplum düzeyinde karşılık bulmuştur. Ahmet Davutoğlu'nun Stratejik Derinlik tezi ile de desteklenen, coğrafi mekan ile tarihsel zaman algısının birleşimi ile düşünce yapısına uygun bir stratejik konumlandırmanın ortaya çıktığı görülebilir (2001:29). Bu dünya görüşü, devlet politikası anlamında 1980'li yıllardan bu yana dalgalı ve değişken bir seyir izlese de, toplumsal anlamda

Ortadoğu'ya ilişkin Neo-Osmanlıcı bir dünya görüşünün artarak değer kazandığını iddia etmek abartılı olmaz. İnan'daki rejimin sorunlarından, Suriye'deki i sa-vaşa, Mısır'daki Müslüman Kardeşler'den Lübnan'daki karışıklığa kadar, Irak'taki siyasi istikrarsızlıktan bu coğrafyada yaşanan her sorunun bir ucu Türkiye'ye dokunmaktadır. Toplumsal anlamda İsrail-Filistin meselesinden, Suriye'den gelen 3 milyonun üstündeki göçün, 1990'larda Irak'tan alınan göçün ve buna benzer şekilde Türkiye'ye sığınan mültecilerin Türkiye'deki mahallelerde, sokaklarda, kahvehanelerde ciddi bir tepki toplamamış olması, dahası toplumun büyük bölümünün, bu coğrafyada yaşanan sıkıntılara maddi ve manevi anlamda destek olmaya alışması, Ortadoğu konusunda devlet politikasından bağımsız olarak Türkiye'de süreklilik arz eden toplumsal bir duyarlılık ve hassasiyet noktasının bulunduğunu öne sürmeye imkan vermektedir.

Devlet politikası anlamında ise dış politikada kendini, çevresindeki bilhassa Or- tadoğu ülkelerden izole etmeye odaklı bir yaklaşımdan, bu bölgede daha aktif rol almaya istekli bir bakış açısının değer kazanması ile Türkiye, Ortadoğu'da önemli bir bileşen olduğunu düşünmeye başladı. Dış politikadaki bu dönüşüm, i politi- kada da "Neo-Osmanlıcılık" şeklinde adlandırabileceğimiz bir yaklaşım ile pekişti- rildi. Türkiye'nin daha aktif bir dış politika izleme sürecinde birden fazla faktörün etkili olduğu söylenebilir. Politik ekonomik faktörler, Türkiye'nin G20 ülkeleri ara- sına dahil olması, ekonomisinin güçlenmesi ve güçlenen ekonomi ile birlikte yeni yatırımlar ve ticaret alanları ile ilişkiler geliştirmesi (Kutlay, 2011) gibi meseleye ekonomi yoğunluklu bir açıdan bakmak mümkünse de, esasen kültürel kodların da bu hususta etkili olduğu söylenebilir. Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecinde yürütü- len ikircikli tavır ve ifte standardın bu konuda tetikleyici rolünden bahsedilebilir. AB üyelik sürecinde Türkiye'ye nazaran daha az gelişmiş ülkelere üyelik sürecinde gösterilen müsamahanın Türkiye'den esirgenmesi ve bilhassa Almanya ve Fransa gibi aktörlerin Türkiye'nin Avrupalı kimliğine yönelik şüpheli bir bakış açısı ge- liştirmeleri bu bağlamda Türkiye adına bir dönüm noktası olmuştur. Öte yandan Ortadoğu'da ve eski Osmanlı topraklarında koruyucu ve şekatli bir Türkiye imajı kuran bu yaklaşım, aynı zamanda sosyal ve insani bir yönü de barındırmaktadır (Öniş, 2012: 1459). Uzun yıllardır yürütölen Avrupalı olma kimliği yerine, hali- hazırda ortak kültürel ve dini motiflere yakınlık besleyen bir tabandan beslenen Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidarda oluşu bu bağlamda Müslüman coğrafya- larla daha fazla teması ve ilgileniği beraberinde getirmiştir. Ortadoğu da bu anlamda Türkiye için hem önemli bir ekonomik pazar, hem kültürel ve tarihi izler taşıyan bir ortaklık alanı hem de karşılıklı etkileşimin yoğun olduğu bir coğrafya olarak yeniden gündemde üst sıralarda yer bulmuştur.

Ziya Öniş'in ifadesi ile küreselleşen dünyada dış politika ile iç politika i içe geç- miştir ve bu iki politikanın arasındaki keskin sınırlar kaybolmuştur (2012:145). Geliş- tirilen proaktif politika ve Filistin meselesinde olduğu gibi etkin rol alma eğilimi, Ak Partinin oy tabanında da olumlu yankı bularak, hükümetin iç politikada elini güçlen- dirmiştir (Öniş, 2012:145). Öniş'in not ettiği gibi Ak Parti'nin yürüttüğu küreselleşme stratejisi kendi içinde milliyetçi öğeler de barındırmaktadır (2012). CHP ve MHP'yi milliyetçi çizgiye, Ak Parti'yi küreselci çizgiye koyan Müftöler-Ba ve Keyman'ın

iddia ettiğinin aksine, Ak Parti zihniyetinde küreselleşme ve milliyetçilik birbirinin zıddı iki duruş noktası değil, tam tersine Ak Parti'de sınırların ötesinde, diaspora ile yoğun etkileşim halinde, dini ve etnik uzamlara duyarlı bir milliyetçilik anlayışı, küreselcilik ile yan yana seyretmekte, “dünya beşten büyüktür”² sloganı ile batı eksenli bir küreselciliğe kafa tutularak, farklı küresel anlamlar aranmaktadır. Örneğin, 2009 yılında Davos'ta Gazze oturumunda İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres ile Gazze saldırıları konusunda ayrı düşen Tayyip Erdoğan'ın net bir çıkış göstermesi, Türkiye'deki kamuoyunda olumlu yankı bulmuştur. Emre Erdoğan'ın çalışmasında ve Metropoll'ün araştırmasında görüldüğü gibi, kamuoyunun yaklaşık %81'lik bir bölümü Tayyip Erdoğan'ın İsrail'e karşı tavrını olumlu bulmuş, %79'luk bir kısmı da salonu terk etmesini olumlu karşılamıştır (Erdoğan, 2013:46-47; Metropoll, 2009). GENAR'ın yaptığı benzer bir çalışmada da bu oran %76 olarak bulunmuş ve CHP'ye oy vermeyi düşünenler arasında %47, MHP'ye oy vermeyi düşünenler arasında %71'lik bir bölümü Davos'taki tavrı olumlu olarak değerlendirmiştir (Erdoğan, 2013:46-47; GENAR, 2009). Diğer bir ifade ile, Türkiye'nin Ortadoğu politikasındaki dönüşümün önemli kırılma noktalarından biri olan Davos süreci, Ak Parti'ye oy verenlerin dışında, bilhassa MHP tabanında olumlu yankı bulmuştur. Bu durum, basit bir toplumsal destekten öte Ortadoğu politikasındaki iktidar ile toplum arasındaki etkileşimi ve birbirini güdülemeyi de önermektedir. Toplum kesimleri, Ortadoğu'ya ilişkin değişen dış politikaya yalnızca destek olmayıp aynı zamanda bu değişim sürecini de talep eden ve motive eden bir rol almaktadır.

Erdem'in ortaya attığı *Ottomentality* kavramı, Foucault'nun *governmentality* kavramından esinle, iktidarın kültürü, sanatı, dış politikayı vb Osmanlı'dan esinlenerek ve Osmanlı'yı bir bileşen olarak sunarak yönetmesini ifade etmektedir ve buradaki iktidar, güç sahibi olanı çağrıştırmaktadır (2017). Bu durum Erdem'in çalışmasında pek vurgulanmasa da, gücün uzamlarına baktığımızda, sadece siyasi iktidar değil, popüler kültürü üretenler, tüketenler, toplum da bu iktidarın aktif paydaşlarıdır. Erdem, *Ottomentality*yi, neo-liberal politikalar ile uyumlu biçimde toplumu yönetmenin ve vatandaşla tebaa arasında bir toplum oluşturmanın enstrümanı olarak görmektedir (2017).

Ottomentality kavramı işlenirken, İstanbul'un fethinden ve Fetih 1453 dizisinin merkezi rolünden bahsedilmiş ve İstanbul'un fethinin Neo-Osmanlılık'ta ne kadar önemli olduğunun altı çizilmiştir (Erdem, 2017:711-718). Yine bu film üzerinden gitmek gerekirse, Ahmet Şimşirgil gibi bilim insanları ve Fazıl Say gibi sanatçılar çeşitli yönleri ile filmi yerelde eleştirmişler fakat bu eleştiriler filmin ciddi bir gişe başarısı yakalamasına engel olmamıştır³. Diğer bir ifade ile, neo-Osmanlılığa ilişkin ürün-

2 Bu ifade, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ABD, Rusya, İngiltere, Çin ve Fransa'dan oluşan beş daimi üyesinin, Birleşmiş Milletleri domine ederek, diğer ülkelerin etkilerini minimize ettiğini ifade eden Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan tarafından 2014 yılında 69. BM Genel Kurulunda kullanılmıştır.

3 Hürriyet gazetesinin haberine göre, gösterime girdiği ilk 18 günde 4 milyon 650 bin civarında kişinin izlediği film, tüm zamanların rekorunu kırmıştı. Detaylar için Hürriyet, 06.03.2012. “Fetih 1453” tüm zamanların rekorunu kırdı”

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/fetih-1453-tum-zamanlarin-rekorunu-kirdi-20062913>

ler de dünya görüşleri arasında var olan farklılıkların bir ayrışma noktası olmuştur. Fazıl Say'ın daha önceden girdiği laiklik ve din ile ilgili tartişmalar hatırlandığında, aşırı laiklik ekseninde yer alarak, toplumun büyük bir bölümünün kutsal saydığı kavramlara eleştiriler yönelterek, toplumsal ayrışmada bir taraf olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Neo-Osmanlılık bir taraftan kendi toplumsal tabanını oluştururken, bir yandan da aşırı laik bir toplumsal taban ile karşı karşıya gelmektedir.

Öte yandan, Balkanlar (Makedonya, Kosova, Bosna Hersek, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Sırbistan) başta olmak üzere Almanya gibi Türkiye'nin yoğun diasporasının yaşadığı yerlerde de bu filme önemli bir rağbet gösterilmiş, bu ilgi karşısında Almanya'da filmi izlemek için 16 yaş sınırı getirilmesi gibi kimi engeller filmin daha sınırlı bir izleyici kitlesi ile buluşması için ortaya atılmıştır (TRT Haber, 13.01.2012). Yunanistan'da filmin fragmanının yayınlanması bile ciddi tepkilere neden olmuştur (Sabah, 12.01.2012). Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta bazı Hristiyan grupların protestosu üzerine filmin gösterimi iptal edilmiştir (Vatan, 06.10.2012). Kısacası, İstanbul'un fethini anlatan ve Osmanlı tarihinin belki de en parlak dönemlerinden birini işleyen bu filme, hem Türkiye'de hem de yurt dışında farklı anlamlar yüklenmiştir.

Neo-Osmanlılık tartişmalarında, İstanbul'un fethinin merkezi bir rolünün olması yalnızca bu filmle ilişkili deđildir⁴. İstanbul'un fetih yıl dönümü olan 29 Mayıs kutlamalarının protokolün iştirak ettiği önemli bir kutlama günü haline gelmesi bu anlamda sembolik önem taşımaktadır. Onguç'un ifade ettiği gibi Osmanlı'nın başkenti olan İstanbul'a yapılan devlet yatırımlarının, Kanal İstanbul, Marmaray gibi büyük projelerle öncelik kazanması (2015: 427-2), Diriliş Ertuğrul, Kıyam, Mehmet Bir Cihan Fatih, 2. Abdülhamid gibi Osmanlı tarihine ilişkin büyük bütçeli yapımların devlet televizyonu başta olmak üzere birçok kanalda gösterilmeye başlanması, Muhteşem Yüzyıl gibi birçok açıdan eleştirilmesine rağmen Osmanlı'ya yeniden ilgi çekmeyi başaran bir dizinin hem ülke içinde hem de Ortadoğu başta olmak üzere eski Osmanlı topraklarında da gösterilmesi, daha aktif rol alma üzerine kurulu bir dış politika anlayışı içe eşgüdümlü olarak gelişmiştir. Bu düşünce sistematığınde, tüm Müslüman ülkeler ve Ortadoğu aynı medeniyetin unsuru olarak görülmüştür. Arap Baharı süreci ile siyasal anlamda temsil edilmeyen Ortadoğu toplumlarının başkaldırısının yaşandığı bu dönemde, bir bakıma çimento rolü oynayacak olan bu ortak medeniyet vurgusu, neo-Osmanlılığın ortak hareket etme noktasında bir dünya görüşü olarak anlam kazanmasına yardımcı olmuştur.

Günlük hayata ilişkin başkaca detaylarda da makro politikadan farklı olmayan biçimde Osmanlı'nın artan etkisini gözlemlemek mümkündür. Alternatif sanat ve spor kollarının yaygınlaşması, tezhip, hat gibi sanatlara ilişkin daha çok kursun ve serginin açılmaya başlanması, okçuluğun yeniden keşfedilen bir spor alanı olarak, alışveriş merkezlerinde dahi okçuluk alanlarının açılması, Osmanlıca dilinin seçmeli ders olarak Milli Eğitim Bakanlığı müfredatına girmesi ve özel kurslarda ve yerel yönetimlerde Osmanlıca kurslarının açılması gibi örnekler sıralanabilir. Eğlence anlayışı açısından bakıldığında, Ottoman, Huqqa gibi lüks nargile salonlarının açılması,

4 Ayrıca 1951 yılında aynı konuyu işleyen İstanbul'un Fethi isimli bir film Aydın Arakon tarafından çekilmiş fakat Fetih 1453 kadar yankı uyandırmamıştır.

modada, gece kıyafetleri ve gelinlikler başta olmak üzere Osmanlı tarzı kıyafetlerin daha fazla tercih edilmeye başlanması, mehterin daha sık bir kutlama müziği olarak duyuluyor olması, Ramazanlarda Osmanlı sarayına öykünen, şerbetli, fukara keşkülü, dekoratif öğeleri Osmanlı'yı çağrıştıran sofraların kurulması ve sonrasında Osmanlıdan kalma bir eğlence anlayışı olarak meddah gösterilerinin yapılması gibi örnekler sayılabilir. Öte yandan, sembolik anlam taşıyan tuğraların daha fazla alanda görülmesi, bu görüşü benimseyen erkeklerin tuğralı yüzük, kadınların tuğra desenli eşarp ya da kolye takması, araçların arka camlarında tuğra logolu çıkartmaların kullanımının yaygınlık kazanması⁵ gibi örnekler sıralanabilir.

Popüler kültürde Osmanlı imgesi yalnızca bir tüketim materyali olmanın ötesinde aynı zamanda bir değer sisteminin taşınması ve kendini tanımlama biçimi olarak da ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle meseleye tek başına pazar ekonomisi ve tüketim toplumu veçhelerinden bakan çalışmalar, indirgemecilik riski taşımaktadır. Zira Neo-Osmanlılık'ın değer sistemini taşıma ve kimlik oluşturma boyutu da kayda değer önemdedir. Değer sisteminin taşınması açısından, Vakıf Katılım bankasının 2017 yılında başlattığı fotoğraf yarışması ve 2018 yılında fotoğraf yarışmasına ek olarak yürüttüğü mimari tasarım yarışması bu bağlamda incelenebilir⁶. Osmanlı döneminden kalan bir gelenek olan kuş evleri, kuşların su ve besin elde etmelerini sağlamak ve kışın sıcak ülkelere göçemeyen kuşların korunmasına yardımcı olmak amacıyla yapılan şefkat barınaklarıdır. Kuş evleri, havyansever mimarinin bir ürünü olarak camiler, kamu binaları ve evlerde bulunan, sanatsal dokunuşların da hakim olduğu yapılardır. Özel bir bankanın "geçmişten geleceğe" sloganı ile başlattığı bu yarışmanın amacı, gençlerin "nezaket, zarafet ve merhamet gibi değerlerin farkına varıp sahip çıkmalarını sağlamak" ve Osmanlı yaşam felsefesini genç nesillere aktarmak olarak belirlenmiştir (OGOG, 2018:1). Bu gibi örneklerde karşımıza çıkan Neo-Osmanlılık, bir değer sisteminin sahiplenilmesi ve taşınmasıdır.

Kendini tanımlama biçimi olarak da ortaya çıkan Neo-Osmanlılık ise Osmanlı kimliğinin benimsenmesi şeklinde tezahür etmektedir. Kemalist modernleşme süreci ile kendini içselleştirememiş, muhafazakâr yönü en azından dini pratikler anlamında güçlü olan bir grup, Osmanlılık kimliğinden fazla etkilenmiş ve bu kimliğe kanalize olmuştur. Burada pasif bir etkilenme ve sadece tüketme durumu değil, aynı zamanda üretme ve ortaya koyma durumu da bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile, Neo-Osmanlılık yukarıdan aşağıya dayatılan bir ideoloji değil, toplumsal olan ile devlete ilişkin olanın birbirini etkilemesi ve güdülemesi sürecidir. Örnek vermek gerekirse, Söğüt'te yaşayan bazı vatandaşlar, TRT1'de yayınlanan *Diriliş Ertuğrul* dizisini yalnızca takip etmekle kalmayıp, her hafta bu diziyi geleneksel sayılabilecek Osmanlı kostümleri ile izlemeyi bir alışkanlık haline getirmişlerdir (TRT Haber, 04.04.2018). Böylece, pasif izleyici konumundan sıyrılarak, dizide işlenen konunun müdahili olunmaktadır. Kendi kurdukları mizansen ile bu kişilerin kendileri habere konu olmaktadır. Benzer

5 Kemalizm ile Neo-Osmanlılığın arasındaki sessiz çatışmanın bir yansıması olarak, karşı kültür nesnesi olarak bazı araçların arka camlarında da Mustafa Kemal Atatürk'ün imzası kullanılmaktadır. Aynı araçta hem tuğra hem de Atatürk imzasına pek sık rastlanmamaktadır.

6 Bu örneği, Güncel Türkiye Siyaseti (*Contemporary Turkish Politics*) dersinde öğrencim Bengü Öztan sözlü olarak tartışmaya açmıştır. Kendisine derste verdiği örnek için teşekkür ederim.

şekilde, Afrin müdahalesinde olduğu gibi, dış politikada yer alan kimi gelişmelere, toplumun bazı kesimleri farklı yöntemlerle, örneğin kazak örerek, tatlı yaparak, sosyal medyada farklı sloganlar üreterek, iştirak etmektedir. Erdem'in Ottomentality makalesinde gözden kaçırdığı belki de bu husustur: Çünkü Erdem'in çalışmasında iktidar sahibi olarak görülen öncelikle siyasi iktidardır ve toplum tüketici konumdadır (2017). Bu noktada toplumun sanıldığı kadar pasif bir aktör olmadığı, meselenin içine girerek, kendisini kavramsal şema ile bütünleştirdiği ve bu şemayı kimi durumlarda dönüştürdüğü söylenebilir. Öte yandan, bu iktidarı kullanma ayrıcalığına toplumun yaklaşık yarısından oluşan bir kesiminin sahip olduğunu ve aşırı sekülerler başta olmak üzere, farklı toplum kesimlerinin bu etkileşim sürecinin dışında tutulduğunu not etmekte fayda bulunmaktadır.

3. NEO-OSMANLILIK ORTADOĞU'DA BİR SEÇENEK Mİ?

Osmanlılık fikri ilk ortaya atıldığında, Osmanlılık'ın birleştirici güç olmasının altında yatan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu dönemde, Sırp ve Yunan isyanları baş göstermiş, bir yandan Ermeniler Osmanlı Devletinden ayrılma sürecine girmişlerdir. Arap milliyetçiliği o dönemde çok sınırlı kalmış olsa da, Arap coğrafyasında İngiltere, Fransa gibi ülkelerin etkisi artmıştı. Makedonya, Arnavutluk ve Arap dünyasında Osmanlılık akımı yankı bulmuş ve farklı etnik gruplar tarafından belli ölçüde sahiplenilmişti. Arap-Osmanlı kardeşliği topluluğu etrafında toplanan ve Arap askerlerin de yer aldığı bir entelektüeller grubu da Osmanlılığın o dönemde birtakım Arap kimliğine ilişkin taleplerle birlikte bir çatı düşünce olarak Osmanlı Devletini muhafaza etmek için benimsenmesi yolunda çalıştı (Kayalı, 1977).

Sonradan gelişen ve Neo-Osmanlılık olarak ele alınan hem Turgut Özal dönemindeki hem de Ak Parti dönemindeki Osmanlı vurgusu ise geçmişteki Osmanlı coğrafyasını tek bayrak altında toplamak gibi bir amaç taşımamaktadır. Turgut Özal döneminde daha çok ekonomik ilişkiler ekseninde gelişmeye başlayan fakat ANAP içinde yer alan milliyetçi ve muhafazakar eğilimlerin de beklentilerine uygun biçimde yürütülen Neo-Osmanlılık, daha parçalı bir politika olup, süreklilik arz etmemektedir. Bu dönemde sınırların değişmesine yönelik herhangi bir adım da atılmamıştır.

Ak Parti döneminde kısmen daha bütüncül denebilecek bir Neo-Osmanlılık yine irredentist olmayan biçimde yürütülmüştür. Dünyada yaşanan krizlere duyarsız kalmama ve geçmiş ile kültürel ve tarihi bağlarını yeniden güçlendirme ekseninde şekillenen bu bakış açısı, yayılmacı olmaktan çok tanınmacıdır: Yani hedeflenen, topraklarını genişletmek değil, geçmişte ortak yaşanmışlıkların olduğu coğrafyalarda bilinme arzusu ve stratejik meselelerde birlikte hareket edebilme potansiyelinin açığa çıkarılmasıdır. Bu minvalde, defalarca meşru otoriteler tarafından komşu ülkelerin toprak bütünlüğüne saygılı olunduğu vurgusu yapılmıştır. Örneğin, 2013 yılında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Osmanlı'nın farklı etnik grupları bir arada tutan yaklaşımına atıfla "biz bugün imparatorluk değiliz. Üniter bir devletiz. Ama biz imparatorluk refleksi ve özgüveni ile hareket edebiliriz. (...) Başka ülkenin toprağında gözüm yok. Ama biz imparatorluk bakıyesiyiz. Kendimizi dar elbiselere sokmayalım" demiştir (Star, 03.04.2013). Son olarak 4 Nisan 2018

tarhinde İıan, Rusya ve Türkiye'nin katıldığı Suriye Zirvesinde Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan "Toprak ameliyatlarına sıcak bakmıyoruz" diyerek, bu konudaki Türkiye'nin tutumunu bir kez daha ortaya koymuştur (Hürriyet, 04.04.2018). Türkiye'nin benimsediği Neo-Osmanlılık katı ideolojik bir kalıptan çok, bir dünya görüşü, dış politikada birlikte hareket etme motivasyonu ve mikro-politik alanda bir gündelik hayat pratiğidir. Burada sözü edilen düşünce, yeni bir Osmanlı devleti kurma, sınırlarını genişletme, aynı bayrak altında farklı ülkeleri kendine bağlama arzusu değil, Osmanlı geçmişı ile içerde ve dışarıda barışarak, birtakım uluslararası meselelerde çoğunluğu Müslüman olan bu coğrafyanın ortak hareket etmesine zemin hazırlamaktır. Osmanlı Devleti sonrasında kendi içinde milliyetçi dalgaların yükseldiği ve aynı zamanda Osmanlı Devletini modern anlamda bir sömürgeciymiş gibi anlatan tarih kitaplarının okutulduğu önemli bir ayrışma, kopuş ve uzaklaşma döneminden sonra, Ortadoğu başta olmak üzere geçmişteki Osmanlı toprakları ile medeni ilişkilerin geliştirilmesi, yalnızca stratejik değil aynı zamanda insani bir hedef olarak görölmektedir.

Osmanlıcılığın vaktiyle Osmanlı Devletini bir arada tutma konusunda etkili olmamasının nedenlerinden bir tanesi de bu düşünce yapısının topluma nüfuz etmemesidir. Toplumsal tabanın eskisine oranla siyasi süreçlerde daha aktif rol aldığı günümüzde, Osmanlıya ilişkin hem Türkiye özelinde hem de Ortadoğu'da bir farklılık artışının ve içermeci bir yaklaşımın oluşması olumlu sayılabilecek bir gelişmedir. Ayrıca, Arap Baharı ile daha fazla demokratikleşme talebi ile ortaya çıkan Ortadoğu'daki toplumların, demokratik bir model olarak Türkiye'yi örnek alma eğilimleri bulunmaktadır. Ne var ki, iç siyasette Osmanlıya ilişkin temaları gündelik hayatına sokan kesim ile bunu kendi yaşam tarzı karşısında bir tehdit olarak algılayan kesim arasında şiddeti giderek artan kutuplaşmanın varlığı, Türkiye'nin iç politikasında demokrasinin konsolidasyonu ve farklı kesimlerin temsilinin tesis edilmesinde önemli bir engel teşkil etmektedir. Benzer biçimde, Ortadoğu toplumlarının bir bölümünün şimdiye kadar aldıkları Osmanlı düşmanı eğitim ve devlet politikaları neticesinde Osmanlı'yı kendi özgürlüklerinin önünde başat bir sorun alanı olarak tanımlamaları, Neo-Osmanlıcılığa karşı refleksif bir tavır geliştirmelerine neden olabilmektedir. En başta ifade ettiğim gibi, Neo-Osmanlıcılığın, bir ideoloji olarak değil, bir dünya görüşü olarak sunulması, şimdiye kadar yapıldığı gibi devletlerin sınırlarını değiştirmeyi değil, işbirliği ve koordinasyonu sağlamaya yönelik bir pusula olarak kullanılması, Ortadoğu'da barışın tesis edilmesinde önemli bir alternatif olarak görülebilir. Örneğin Kudüs krizinde olduğu gibi, meselenin ortak hareket edilerek ve uluslararası birliktelik sağlanarak yatıştırılmasına katkı sunmak, hem birlikte yaşama pratiğini güçlendirecek hem de var olan devletlerin kendi yapılarını koruyarak, bir üst mecrada buluşmalarına mahal verecektir.

Sonuç

Neo-Osmanlılık ve Ortadoğu, kavramsal çıkış noktası olarak, bu iki kavramın gözlemcileri tarafından tanımlanmıştır, diğer bir ifade ile ilk ortaya çıktıkları noktada, her iki kavram da birinci dereceden ilgililerin (Ortadoğu'da yaşayanların ya da Neo-Osmanlıcılığı benimseyenlerin) tanımı değildir. Bu kavramların kullanı-

larak yeni ifadelerde yer bulmasının aslında bir yeniden üretme süreci olduğunun farkında olmak gerekmektedir. Öte yandan, Neo-Osmanlılık Ortadoğu’da barışı tesis etmede bir dünya görüşü olarak etkili ve verimli olabileceksede, bir ideolojik yapı ve doktrin olarak bugünün Ortadoğusunda barışı tesis etmede etkili olma ihtimali sınırlıdır. İredantizmle iç içe geçmiş, üstencilik iddiasındaki ve diğer bölge ülkelerini aynı bayrak altında toplamayı hedefleyen bir Neo-Osmanlılığın bölgede kabul görmesinin ciddi engellerle karşılaşacağı açıktır. Türkiye’de bir dünya görüşüne evrilen Neo-Osmanlılık algısının, toplumsal pratikler ile devlet politikaları arasında yoğun bir etkileşim ile ortaya çıkması gibi, değişen Ortadoğu toplumlarında da toplumsal talepler ve beklentiler, devlet politikalarına tesir etmede eskiye nazaran daha baskın rol oynayacaktır. Bu noktada, ortak kültürel ve dini arka planın bir dünya görüşü olarak Ortadoğu toplumlarını birlikte hareket etmeye yöneltmesi, farklılıklara saygı, çokkültürlülük ve bir arada yaşama iradesi gösterme gibi yönlerin vurgulanması, Ortadoğu’da barışın tesisinde önemli yer tutacaktır.

Kaynakça

- Danforth, N. (2016, 19 Mayıs). How the Middle East was Invented, *The Washington Post*, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/05/19/the-modern-middle-east-is-actually-only-100-years-old/?utm_term=.76b90a5960ba (Erişim Tarihi 18 Ocak 2018).
- Davutoğlu, A. 2001. *Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Erdem, C. Y. (2017). Ottomentality: Neoliberal Governance of Culture and Neo-Ottoman Management of Diversity, *Turkish Studies*, 18(4), 710-728. DOI: 10.1080/14683849.2017.1354702
- Erdoğan, E. (2013). Dış Politikada Siyasallaşma: Türk Kamuoyunun “Davos Krizi” ve Etkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri, *Uluslararası İlişkiler*, 10(37), 37-67.
- GENAR. (2009). *2009 Türkiye, Toplum, Siyaset Araştırması*. (Erişim Tarihi: 18 Mart 2018) <http://www.genar.com.tr/download/2009-7-EKiM-TurkiyeTOPLUM-VE-siyaset-arastirmasi-3-1.ceyrek.pdf>
- Hogarth, D.G. (1902). *The Nearer East. D. Appleton and Company*. (Erişim Tarihi: 14 Mart 2018, Bilkent Kütüphanesi), <https://archive.org/details/nearereast00hoga>.
- Hür, A. (2015, 31 Mayıs). ‘Nevzuhur’ Fetih Bayramı. *Radikal*. (Erişim tarihi: 15 Şubat 2018) <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/nevzuhur-fetih-bayrami-1369517/>
- Hürriyet. (2018, 4 Nisan). “Ankara’dan Dünyaya Suriye Mesajı: Toprak Bütünlüğü Olmazsa Olmazımız” (Erişim tarihi: 06 Nisan 2018) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankaradan-dunyaya-suriye-mesaji-toprak-butunlugu-olmazsa-olmazimiz-40794850>.
- Hürriyet. (2012, 6 Mart). “Fetih 1453” tüm zamanların rekorunu kırdı” (Erişim tarihi: 12 Ocak 2018), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/fetih-1453-tum-zamanlarin-rekorunu-kirdi-20062913>.
- Karpat, K.H. (2002). *Studies on Ottoman Social and Political History: Selected Articles and Essays*. Leiden: Brill.
- Kayalı, H. (1977). *Arabs and Young Turks: Ottomanism, Arabism and Islamism in the Ottoman Empire, 1908–1918*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.

- Koppes, C. (1976). Captain Mahan, General Gordon, and the Origins of the Term 'Middle East'. *Middle Eastern Studies*, 12(1), 95-98. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4282584>.
- Kutlay, M. (2011). Economy as the 'Practical Hand' of 'New Turkish Foreign Policy': A Political Economy Explanation, *Insight Turkey*, 13 (1), 67-88.
- Meri, C. (1998). *Kırk Ambar*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Metropoll. (2012) "Türkiye'de Siyasal Durum Araştırması", *Metropoll Stratejik ve Sosyal Araştırmalar*, <http://www.metropoll.com.tr/report/get/193/1>, (Erişim Tarihi 15 Aralık 2017).
- Müftüler-Ba, M. ve E. F. Keyman. (2012). Turkey under the AKP: The Era of Dominant-Party Politics, *Journal of Democracy*, 23(1): 85-99.
- Ongur, H.Ö. (2015). Identifying Ottomanisms: The Discursive Evolution of Ottoman Pasts in the Turkish Presents, *Middle Eastern Studies*, 51(3), 416-432. DOI: 10.1080/00263206.2014.976622
- OGOG (Ortak Geçmiş, Ortak Gelecek). (2018). <http://ortakgecmisortakgelecek.com.tr/pdf/Tasarim-Yarismasi-Sartname.pdf>, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2018).
- Öniş, Z. (2012). The Triumph of Conservative Globalism: The Political Economy of the AKP Era, *Turkish Studies*, 13(2), 135-152, DOI: 10.1080/14683849.2012.685252
- Popper, K.R. (1958). On the status of science and of metaphysics," *Ratio*, 1(2), 268-269.
- Sabah. (2012, 12 Ocak). <https://www.sabah.com.tr/yasam/2012/01/12/yunanistanda-fetih-1453-isyani>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2018).
- Sartori, G. (1969). Politics, Ideology, and Belief Systems, *The American Political Science Review*, 63(2), 398-411.
- Sierra, M. (2009). *Depersonalization: A New Look at a Neglected Syndrome*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, C.G. (1968). The Middle East, *Journal of Contemporary History*, 3(3), 3-17.
- Star. (2013, 3 Nisan). "Başkanlık da Olabilir Yeter ki Balansı Olsun" (Erişim tarihi: 05.03.2018), <http://www.star.com.tr/politika/baskanlik-da-olabilir-yeter-ki-balansi-olsun-haber-741693/>
- TRT Haber. (2012, 13 Ocak). "Fetih 1453 Filmine Balkanlardan Büyük Talep", <http://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/fetih-1453-filmine-balkanlardan-buyuk-talep-24118.html>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2018)
- Vatan. (2012, 6 Ekim). "Fetih 1453" Filmine Yasak", <http://www.oncevatan.com.tr/kultur-ve-sanat/fetih-1453-filmine-yasak-h13832.html>, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2018)
- Vidal, C. (2008). Wat is een wereldbeeld? (What is a Worldview?), Van Belle, H. & Van der Veken, J., (Ed), *Nieuwheid denken. De wetenschappen en het creatieve aspect van de werkelijkheid*, Acco, Leuven. (Erişim tarihi: 17.03.2018) http://cogprints.org/6094/2/Vidal_2008-what-is-a-worldview.pdf.
- Yavuz, M. H. (1998). Turkish Identity and Foreign Policy in Flux: The Rise of Neo Ottomanism, *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, 7(12), 19-41.

Extended Abstract

This study investigates whether or not Neo-Ottomanism can be a viable option for the peacebuilding process in the Middle East by examining the Middle East and Neo-Ottomanism concepts in particular. Utilizing hermeneutics as the primary method in order to derive meaning from phenomena, this study analyzes the issue through the lenses of both macro and micro politics. Within the scope of micro politics, vernacular politics, daily practices and lifestyle issues and their interaction with governmental policies are considered. Rather than taking society as a passive receptor of the constructed social reality, in this study, the society is seen as an actively engaged actor of the Neo-Ottomanism trend.

Starting from the emergence of the Middle East and Neo-Ottomanism concepts, the study elucidates that both concepts were described by those persons who positioned themselves as the non-Middle Eastern and non-Neo-Ottoman in sequence. This study demonstrates that the re-utilization of these kinds of conceptual frameworks still entertains the risk of depersonalization and detachment from the self. In other words, describing and analyzing the issues with extraneous terms have the potential to reproduce the reality of the exterior views. Noting the limitations of both the Middle East and Neo-Ottomanism concepts, the study looks at the progress of Neo-Ottomanism. Initially, Ottomanism as a vast identity in no small extent referred to combine all the Muslim elements under the flag of the Ottoman State with a high motivation to save the state. Although Neo-Ottomanism was first utilized in the Cyprus dispute of the 1970's, the Neo-Ottomanism trend gained impetus during the 1980's. The conservative, nationalist and liberal juxtaposition of the Motherland Party's identity under the leadership of Turgut Özal, wished to increase potential foreign markets and increase consideration towards Muslims' foreign regions such as Chechnya and Bosnia. With the collapse of the Soviet Union at the end of the 1980's, some Turkic nations obtained their independence, and the ruling Motherland Party government began to revitalize existing common cultural points with these Turkic nations.

Since its coming into power in 2002, the Justice and Development Party (The Ak Party) has played a pivotal role in the regeneration of Neo-Ottomanism, particularly after the apparent reluctance displayed by some EU member countries towards Turkey's bid for EU membership as well as Turkey's rising economic power. While the obstacles towards obtaining EU membership have forced the Turkish government into forming new partnerships, the country's sustained economic growth have instilled greater self-confidence and confidence in seeking new markets. These factors have also been strengthened by the conservative identity of the ruling Ak Party attributing significance to the common historical background. Thus, Turkey's foreign policy has seen a strategic shift from a previously passive role to active engagement with a broader range of geopolitical space including former Ottoman territories. The Ak Party, with a globalization approach that goes hand in hand with its own brand of Turkic nationalism, has tended to take an active role in particular international conflicts. For instance, decreasing the tension in the Jerusalem dispute, Erdoğan's clash with Israeli president Peres regarding Gaza

in Davos meeting, and hosting the world's largest population of Syrian refugees can be evaluated under this political shift. Along with changing foreign policy, a Neo-Ottomanist position is also active in domestic politics, ranging from art to cinema, from the utilization of Ottoman symbols to entertainment habits. It is necessary to note here that, the top-to-down policy approach per se did not cultivate this trend. Instead, a considerable proportion of society reciprocally shape, embrace and influence the Neo-Ottomanization process through their positive reactions and active engagement to the process.

Given that the different existing connotations of Neo-Ottomanism vary from a foreign policy doctrine to a strict nationalist political ideology, this study suggests that perceiving Neo-Ottomanism as a worldview with an interaction between domestic politics and international as well as between macro politics micro-politics may be a viable alternative to contribute towards the consolidation of peace in the Middle East. A worldview may be distinguished from an ideology due to the worldview's experience-based (based on historical practice), vague and non-universal claims. The worldview provides a perception which helps to interpret issues and take a position accordingly without direct indoctrination. Stressing the shared historical and cultural features derived from the Ottoman experience with a strong emphasis on multiculturalism and respect for the differences might aid in building an enhanced peace in the Middle East. On the other hand, perceiving Neo-Ottomanism as an ideological tool to increase the polarization and otherization within and outside national borders can only serve to further destabilize an already unstable the Middle East.